

Xorazm viloyati pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti.

“Psixologiya, pedagogika, menejment, mакtabgacha va boshlangich ta’lim” kafedrasi.

DIDAKTIK O'YINLAR

Ushbu metodik qo'llanma matematika darslarida didaktik o'yinlardan o'ziga xos tarzda tashkil etish haqida yoritilgan bo'lib, bundan boshlang'ich sinf o'qituvchilari ish faoliyatlarida ijodiy yondoshgan holda foydalanishlari mumkin.

Muallif:

S.Qurbanov -

-Xorazm viloyati pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti o'qituvchisi.

Taqrizchilar:

O.Xallilayev -

*Urganch Davlat Universiteti o'qituvchisi,
pedagogika fanlari nomzodi.*

Z.Qutliyeva -

*Yangiariq tuman xalq ta'lifi muassasalari
faoliyatini metodik ta'minlash va tashkil
etish bo'limi metodisti*

Mazkur metodik qo'llanma Xorazm VPKQTMOI "Psixologiya, pedagogika, mактабгача va boshlang'ich ta'lim" kafedrasining 2011-yil _____ dagi yig'ilishida _____ sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. Ilmiy kengashining 2011 yil _____ dagi _____ -sonli qarori bilan tasdiqlanib, chop etishga tavsiya etildi.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lif - tarbiya va kadriar tayyorlash tizimini isloh qilish, barkamol avlodni voyaga yetkazish to'g'risida"gi Farmoni va "Kadrlar tayyorlash millay dasturi"da matematika o'qitishning sifatini oshirish bilan birga o'quvchilarning tafakkuri va shaxsiy sifatlarini, matematik savodxonligini shakllantirish hamda ijodiy qobiliyatlarini o'hirish masalalari berilgan. Boshlang'ich matematika kursining asosiy natural son va nol, butun musbat sonlar ustida to'rt arifmetik amal hamda ularning asosiy xossalari haqidagi aniq tasavvurlar va bu bilimlarga asoslangan og'zaki va yozma hisoblash usullarini ongli puxta o'zlashtirishni tashkil etish, shuningdek jadval hollaridagi hisoblash malakalarini avtomatizm darajasida yetkazilishini tashkil etadi.

Matematika kursi asosiy kattaliklar va geometriya elementlari bilan tanishtirishni nazarda tutadi. Ular imkoniyat darajasiga ko'ra o'quvchilarning son, arifmetik amallar va matematik munosabatlar haqidagi tushunchalarni yuqori darajada o'zlashtirishiga yordam bera borib, arifmetik bilimlar tizimiga qo'shiladi.

Dastur matematik tushunchalarning hayotiy materiallar asosida o'zlashtirishini ko'zda tutadi. Bu esa darsda o'quvchilar o'zashtirishi lozim bo'lgan tushuncha va qoidalar amaliyotga xizmat qilishini, hayotiy ehtiyojlar natijasida vujudga kelganligini o'quvchilarga yetkazib berish imkonini beradi hamda fan va amaliyot orasidagi aloqalarni to'g'ri tushunishga asos yaratadi. Matematika bolalarda tafakkur, diqqat, xotira, ijodiy tasavvur etish kuzatuvchanlikni rivojlantirishga imkon beradi. Shuningdek matematika o'quvchilarning mantiqiy fikrlash malakalarini oshirishi, ularning o'z fikrlarini aniq to'g'ri va tushunarli bayon etish uchun zamin hozirlaydi. O'qituvchining vazifasi - bolalarga matematikani o'qitishda bu imkoniyatlardan samarali foydalana olishdan iborat.

Boshlang'ich sinflarda matematikani o'qitishga haftasiga 5 soatdan vaqt ajratiladi. O'quv materialini sinflarga taqsimlashda o'rganilayotgan sonlar va ular bilan arifmetik amallarni bajarish doirasi asta - sekin kengaytirib borishi nazarda tutuladi. 1-sirifda - 0

dan 100 gacha bo'lgan sonlarni raqamlash, 100 ichida sonlarni xonadan o'tmasdan qo'shish va ayirish; 2-sinfda - 0 dan 100 gacha bo'lgan sonlar, 100 ichida sonlarni xonadan o'tib qo'shish va ayirish, jadval ichida ko'paytirish va bo'lism; 3-sinf - I dan 1000 gacha bo'lgan sonlar, to`rt arifmetik amal; 4-sinfda - 1 dan 1 000 000 gacha bo'lgan sonlar, to`rt arifmetik amal kabi mavzular qaraladi. Birinchi sinfda o'quvchilar ikki o'nlik ichidagi, ya'ni I dan 20 gacha bo'lgan sonlarning nomlari bilan tanishadilar. Bu esa xususan o'quvchilarda narsalarni sanash malakasini hosil qilish uchun qo'llaniladi.

Raqamlarning yozilishi bilan tanishtirish shu sonlarning ho'sil bo'lishini o'rgatish bilan bir vaqtda amalga oshiriladi, shu sababli - darsdayoq o'quvchilar I soni bilan tanishadilar va I raqamini daftarlarga yozadilar. Shu bilan birga o'qitishning birinchi kunidan boshlaboq bolalarda ba'zi muhim umumlashmalar shakllana boshlaydi (birinchi o'nlik sonlar misolida) natural qatorning har bir keyin keladigan soni qanday bo'lishi oydinlashtiriladi, qatorning ixtiyoriy soni va undan oldin yoki keyin keladigan hamma sonlari o'rgatiladi. O'quvchilar sonlarni taqqoslash usullari bilan (oldin narsalarning mos to'plamlari ustida amallar bajarish asosida, keyin esa taqqoslanayotgan sonlarning qatorida egallagan o'rinni bo'yicha) tanishadilar: ular ikki yoki son yig'indisini topishni (oldin narsalarning mos to'plamlarini birlashtirish va hosil bo'lgan to'plamlar elementlari sonini sanash asosida topish, keyin esa bittalab yoki guruhab qo'shish va boshqa usullardan foydalaniib) o'rganadilar. Birinchi yarim yillikda o'quvchilar matematik amallar nomlari tarkibiy qismlari, ular hosil etadigan natijalar nomlari bilan tanishadilar. Bundan tashqari o'quvchilar matematik belgilarning ba'zi elementlari - amal ishoralari (plus - qo'shuv, minus - ayirish), munosabat belgilari (katta, kichik, teng) bilan tanishishlari hamda (2 va 6 sonlari yig'indisi) 9-2 (9 va 2 sonlari ayirmasi) va boshqa shunga o'xshash eng sodda matematika ifodalarni o'qish va yozishni o'rganib olishlari kerak.

Umumiyl o'rta ta'lim ikki bosqichdan iborat bo'lib, boshlang'ich va umumiyl o'rta ta'limni qamrab oladi.

Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti boshlang'ich hamda umumiy o'rta ta'lim nihoyasida o'quvchilar egallashi lozim bo'Igan bilim, ko'nikma va malakalarning minimal darajasini belgilab beradi.

Har bir sinf yakunida o'quvchilar egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar fanlar bo'yicha ishlab chiqilgan o'quv dasturlari bo'yicha o'z aksini topadi.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar matematikadan quyidagi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlari shart.

a) Sonlar va hisoblashlarga oid:

- sonlarni o'qish va yozish, ularni xona qo'shiluvchilarining yig'indisi ko'rinishidagi yozuvini tushuntirish;
- sanoq texnikasini egallah (to'g'ri va teskari tartibda sanash, juftliklar va o'nliklar bilan sanash, sondan oldin va keyin keluvchi sonni aytish kabi)lar.
- natural sonlarni o'zaro taqqoslash ">", "<" va "=" belgilarini to'g'ri qo'llash.
- sonlarni yozma qo'shish, uch xonali va to'rt xonali sonlarni ayirish, bir xonali va ikki xonali songa ko'paytirish va bo'lism;
- qo'shish, ayirish, ko'paytirish va bo'lismning jadvalli hollari natijalarini bilish, murakkab bo'limgan hollarda yuz ichida og'zaki hisoblashlarni bajara olish;
- "yig'indi", "ayirma", "ko'paytma" va "bo'linma" atamalari ma'nosini tushunish va sonli ifodalarni o'qishda ularni qo'llay olish; "... ta ortiq", "...ta kam", "... marta ortiq", "... marta kam" munosabatlarining, "hammasi", "qoldi", "teng" munosabatlarining ma'nosini tushunish va ularga tayangan holda sodda masalalarni yechish;
- miqdorlar mahsulot narxi, miqdori va qiymati to'g'ri chiziqli harakatda yo'l, tezlik va vaqt orasidagi bog'lanishlarni qo'llab, amaliy mazmundagi masalalarni yechish;
- "yarim", "uchdan biri", "to'rtdan biri" atamalari ma'nosini tushunish va ularni qo'llash, kasrlar yordamida ulushlarni yozish, doira va geometrik shakllar modelida $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ larni ko'rsatish, amaliy mazmundagi masalalarni yechishda sonning ulushini va ulushiga

ko'ra sonni topa olish;

b) Geometrik shakllarga oid.

- rasmlarda kesma, uchburchak, to'rtburchaklar (jumladan, to'g'ri to'rtburchak va kvadratlar), beshburchak va aylanani tanish;
- tevarak atrofdagi geometrik shakllarni tanish va topa olish;
- kesma uzunligini o'lchash, berilgan uzunlikdagi kesmani yasash, kesma uzunligini ko'z bilan chamalab o'lchay olish;
- chizg'ich va sirkuldan foydalanib to'g'ri to'rtburchak, kvadrat, uchburchak va aylanalar yasay olish;
- ko'pburchak parametrini, to'g'ri to'rtburchak yuzini va kvadrat birliklardan tuzilgan shakllarning yuzini hisoblay olish;
- uzunlik (mm, sm, dm, m, km.) va yuza (sm, kv, dm, kv, m, kv) o'lchovi birliklarini, ular orasidagi asosiy nisbatlarni bilish, ularni o'z o'rnida qo'llay olish.

DIDAKTIK O'YINLAR VA ULARNING AHAMIYATI.

Ma'lumki 1-sinfga qabul qilinib, maktab ostonasida ilk qadam qo'ygan bolaning faoliyatida o'yin asosiy o'rinni egallaydi. O'yin ularning eng sevimli mashg'uloti bo'lib, ular har qanday mashg'ulotni o'yin bilan uyg'unlashtirishga harakat qiladilar. Shunday ekan o'qituvchi o'quvchi faoliyatidan ularning sevimli mashg'uloti - o'yinni siqib chiqarmasdan, undan maqsadga muofiq foydalanish bilan ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga imkon beradi.

O'yin - bola hayotining uzviy qismidir. O'yin orqali bola atrof-muhit, tabiat hodisalari, manzaralari, buyumlar, o'simliklar, hayvonlar dunyosi bilan tanishadi.

Boshlang'ich ta'lim davrida o'quvchilarning aqliy va jismoniy faoliyatini tashkil qilishda didaktik o'yinlar alohida ahamiyatga ega.

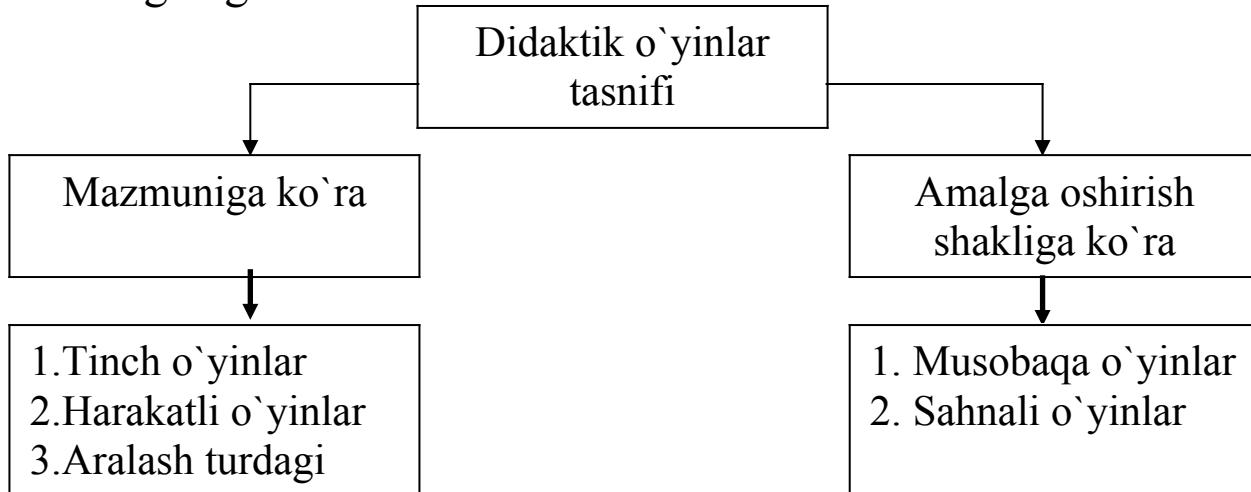
Matematika darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilar zehnini o'stirish, tez hisoblash ko'nikmalarini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Didaktik o'yinlar jarayonida o'quvchilar o'yin qoidalariga qat'iy rioya qilishga o'rganadilar, inoqlik his - tuyg'ulari,

dunyoqarashlari shakllanib boradi.

Ta'lim jarayonida didaktik o'yinlar o'quvchilarning xususiyatiga ko'ra tashkil etilishi kerak. Bu esa ularga bilim berishni yengillashtirishga, ko'rgazmalilikni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarni toliqtirmaslik, zeriktirmaslik imkonini yaratadi.

Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan didaktik o'yinlar 2 xil tasnifga egadir.

Didaktik o'yinlarni xilma-xil tarzlarda tashkil qilish mumkin. Qo'g'irchoqlar, o'yinchoqlar, rasmlar va tarqatmalar, turli geometrik shakllardan ham foydalanish mumkin. Didaktik o'yinlar maqsadiga ko'ra 4 omilni o'z ichiga oladi:

1. O'yinning vazifasi.
2. O'yinning harakati.
3. O'yinning qoidasi.
4. O'yinning yakuni.

Har bir didaktik o'yinni boshlashdan oldin o'quvchilarga o'yinning qoidasi, mazmuni, yakuni nimadan iborat ekanini o'qituvchi tomonidan tushuntiriladi. O'quvchilar uni tushunib, anglab, shu asosda harakat qiladilar. Masalan, "Ishoralar" o'yini. O'yinning maqsadi: Bir amalli masalalarni og'zaki yechish ko'nikmalarini rivojlantirish.

O'yin jihizi: “-”, “+” belgilari.

O'yinning borishi:

O'qituvchi masalani o'qiydi, o'quvchilar esa masalani qaysi amal bilan yechish kerak bo'lsa o'sha "ishora"ni ko'rsatadilar.

Masala:

1. Salimning 2 ta qora va 4 ta qizil qalami bor. Hammasi bo'lib nechta qalami borligini qaysi amaldan foydalanib topamiz?

O'quvchilar "+"ni ko'rsatadilar. Masala og'zaki yechiladi.

2. Nigorada 6 daftar bor edi. 3 tasini ukasiga berdi. Nigorada nechta daftar qoldi?

Mustahkamlash: O'qituvchi "+", "-" qo'shish, ayirish belgilari qachon qo'yilishini so'rab, ularning bilimini mustahkamlaydi.

DIDAKTIK O'YINLARDAN NAMUNALAR

Quyida matematika darslarida o'tkaziladigan ayrim didaktik o'yinlardan namunalar keltiriladi.

"Jim" o'yini

O'yining maqsadi: O'quvchilarning o'n ichida "+", "-" belgilari haqidagi bilim va malakalarini oshirish, sinash. O'yin guruhlarda o'ynaladi.

O'yin jihizi: Raqamiar yozilgan tarqatmalar, misollar, jadval.

O'yining borishi: Jadvallar doskaga osib qo'yiladi, doskaga bo'r bilan yoziladi. O'yin ovoz chigarmagan holda o'tkaziladi. O'qituvchi ko'rsatkich bilan 7 va 5 ni ko'rsatadi. O'quvchilar o'ylab 2 yozilgan tarqatmani ko'rsatadilar.

"Bilmasvoyning xatolari" o'yini

O'yining maqsadi: o'quvchilarning o'n ichida "+", "-" ishoralari haqidagi bilimlarini mustahkamlash, bilim va malakalarini, mustaqil fikrlash qobiliyatini o'stirish.

O'yining borishi: Doskaga ifodalar yoziladi. Har bir qatordan bittadan o'quvchi doskaga chiqadi va xatolarini tuzatadi.

$$10-7=4$$

$$10-3=6$$

$$7-3=5$$

$$3+2=6$$

$$4+3=8$$

$$4+1=6$$

"Kim epchil" o'yini.

O'yin maqsadi: Hozirjavoblik, topqirlik malakalarini oshirish.

O'yin jihizi: 2 ta savatcha ifodalar yozilgan olmalar 12-6; 2+8;

7+5; 4+8; 10-3 va hakozo.

Stol ustida "olmalar" yozib qo'yiladi. Doskaga 2 o'quvchi chiqadi. Stol ustidagi "olmalar"dagi ifodalarning natijalarini aytib savatga sola boshlaydilar. Ifodaning qiymatini to'g'ri topmagan o'quvchi ularni savatga sola olmaydi. Qaysi o'quvchi savatga ko'p "olma" tergan bo'lsa, o'sha o'quvchi g'olib bo'ladi.

"Zukkolar" o'yini.

O'yining maqsadi:

Ko'paytirish va bo'lishga doir amallar yechish malakalarini mustahkamlash.

O'yin jihizi: uchta bayroqcha.

O'yining borishi: Qatorlararo o'tkaziladi. Qatorlar nomi doskaga yoziladi va o'quvchilar soni teng bo'linadi. O'qituvchi har bir qatorning oxirida o'tirgan o'quvchiga bayroqchani beradi. O'qituvchi son aytadi. Masalan: 1- qatorga 6 soni, 2-qatorga 4 soni, 3-qatorga 5 soni.

Bayroqchalarni olgan o'quvchi $6 \cdot 1 = 6$ deb bayroqchani oldingi partadagi o'quvchiga uzatadi.

$$12 \cdot 2 = 24 ; 24 : 3 = 8 \quad 8 \cdot 5 = 40 ; 40 : 4 = 10$$

O'quvchilar natija qaysi son bilan tugasa, shu son bilan boshlanadigan ifoda tuzishi kerak bo'ladi. Bayroqcha 1-partaga kelganda oxirgi o'quvchi 6 soni hosil bo'ladigan ifoda bilan o'yinni yakunlashi kerak bo'ladi. Qaysi qatorning bayroqchasi birinchi partaga tez yetib kelsa, o'sha qator g'olib bo'ladi. Go'lib qatorning nomi yozilgan joyda bayroqchalar biriktirilib qo'yiladi.

"Bu qaysi shakl ?" o'yini.

O'yining maqsadi: Geometrik shakllar bilan tanishtirish. Ularga ta'rif berish malakasini oshirish. Og'zaki nutqini rivojlantirish.

O'yin jihizi: Konvertlarga solingan geomatrik shakllar.

O'yining borishi: Doskaga bir o'quvchi chiqadi. Konvertdag'i shaklni qaysi ekanini ko'rib olib, o'quvchilarga murojaat qiladi.

"Qo'limdagi geometrik shaklning uch tomoni uch burchagi bor, uning tomonlari xar xil uzunlikda bo'lishi ham mumkin. Bu qaysi

shakl?".

Shaklga to'g'ri ta'rif bergan va shaklning nomini to'g'ri topgan o'quvchi rag'batlantiriladi.

"Kosmos bahodiri kim?" oyini.

O'yinning maqsadi: 1) O'quvchilar kasb tanlashga qiziqtirish. 2)

O'quvchilarni tez fikrlashga o'qgatish

O'yin mazmuni:

Sinf taxtasi yoniga har bir guruhdan bittadan uchta o'quvchi chiqariladi. Ular bittadan kartochka olishadi. Kartochkalarning to`rt amal ichida misol yozilgan bo'ladi. Qaysi o'quvchi o'z qo'lidagi misollarni tez va to'g'ri bajarsa, shu o'quvchi **fazogir**, ikkinchi bo'lib bajargan o'quvchi **uchuvchi** va oxirida bajargan o'quvchi esa **haydovchi** sanaladi.

"Mohir hisobchi" o'yini.

O'yinning maqsadi: O'quvchilarda tez hisoblash malakalarini hosil qilish.

O'yin mazmuni:

Sinf taxtasiga uchta ustundan iborat to`rt amal qatnashgan misollar yoziladi. Men har bir guruhdan bittadan o'quvchini chiqaraman. Har bir o'quvchi tegishli ustundagi misolni yechadi. Qaysi o'quvchi oldin yechib bo'lsa, uning ishi tekshiriladi. Agar to'g'ri yechgan bo'lsa, **mohir hisobchi** hisoblanadi.

"Olma terish" o'yini.

Jihozlar: Magnit taxta, yozuv taxtasi, olma daraxtining rasmi, qalin qog'ozdan yasalgan olma mevasining shakllari va savatchalar, olma mevalarining soni sinfdagi o'quvchilar soniga savatchalar esa qatorlar yoki guruhlar soniga teng bo'ladi.

Magnit taxtasiga qistirish uchun olma daraxt rasmi chizilgan plakat va olma mevalarining orqa tomoniga magnit plastinkasi yelimanadi. Shuningdek olma mevalarining orqa tomoniga oddiy qalam bilan misollarni o'chirib, keyingi darslarda yangisini yozish mumkin. O'yinda 3 guruh bo'ladi. Har bir guruhga bitta savatcha berishadi. Har bir guruhdan I tadan o'quvchi chiqib misollarni

yechadi. Kim ko'p misol yechsa shu guruh g'olib bo'ladi.

"Sonli vagonchalar" o'yini

2 sonini 2, 3, 4, 5, 6 sonlariga ko'paytirishni mustahkamlash darslarida foydalanish mumkin.

O'yin maqsadi: o'quvchilarni hozirjavoblikka, muslaqil fikrlashga o'z-o'zini boshqarishga o'rgatish. Tarqatmalar stol ustiga yoyib qo'yiladi.

O'yin jahozi:

1-guruh: 2·3; 2·6; 7·2; 9·2; 5·2; 4·2; ...

2-guruh: 2·4; 2·9; 2·7; 8·2; 2·5; ...

O'yinnning borishi:

O'quvchilar 7 kishidan iborat 2 guruhga bo'linadilar. Guruh a'zolari stol ustiga qo'yilgan tarqatmalarni tanlab, ifodaning qiymatiga ko'ra sonlar tartib bilan vagon bo'lib qo'l ushlashib turadilar. Poyezdni to'g'ri tuzgan guruh g'o'lib chiqadi.

"Tez yurar poyezd" o'yini

O'yin maqsadi: O'quvchilarning intelektual bilim salohiyatini oshirish.

O'yin jahozi: doskaga bir - biriga qarama - qarshi turgan poyezd rasmi bor ko'rgazma ilinadi.

O'yinning borishi: Doskaga 2 o'quvchi chiqadi. O'qituvchi bergan savollarga to'g'ri javob bergan o'quvchining poyezdi oldinga surilaveradi. "Marra"ga birinchi bo'lib yetib kelgan o'quvchi g'olib bo'ladi.

Savollar:

1. Kesma nima?

2. Aylana?

3. 1 m=? sm.

4. To'rtburchakning yuzi nimaga teng? kabi savollardan foydalanish mumkin. Ayniqsa o'yin jarayonida ularning idroki, zehni, xotirasi, bilim olish ishtiyоqi va ehtiyoji mustahkamlana

boshlaydi, ijodiy qobiliyati namoyon bo`la boshlaydi.

"Kopto'k" o`yini

Ushbu o'yindan maqsad o'quvchilarning matematik nutqini o'stirish.

Guruh o'quvchilari kopto'kni bir - biriga uzata turub, matematika faniga oid bo'lgan terminlarni navbat bilan aytadilar. Masalan:

"Kub", "ayirma", "son", "to'rtburchak", "misol", "masala" va hakozo kabi.

Shuningdek ularning moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha ham o'yin shartiga iqtisodga oid terminlarni aytish topshirig'i kiritiladi. Bolalar "mulk", "mulkdor", "bank", "iste'molchi", "pul", "soliq", "bozor", "foyda", "daromad" kabi terminlar bilan tanishib boradilar va ularni ongli ravishda so'zlashuv jarayonida qo'llashga harakat qilishadi.

1. Qimmatbaho qog'oz.
2. Daromaddan to'lanadigan to'lov.
3. Muayyan muddatga ma'lum bir foiz evaziga qarz berish.
4. Doimiy iste'molchi, xaridor.
5. O'zbek milliy valyutasi.
6. Aholi uchun zarur bo'lgan iste'mol to'lovlarning oldi - sotdisi.
7. Olingan foyda.

Guruhlarni rag'batlantirish. Bunda asosiy e'tibor o'quvchilarning faolligiga qaratiladi.

Eslatma: Kerakli o'rinnarda o'qituvchi tomonidan qo'shimcha ma'lumotlar ham kiritilish mumkin. Yuqorida qayd etilgan o'yin va topshiriqlar orqali o'quvchilarning barcha tafakkur operatsiyalari, hodisalarни har tamonlama tahlil qilish sabab, oqibat, bog'lanishlarni aniqlash jarayonida o'quvchilar faolligi yanada oshadi. Shu tariqa o'quvchilarda darslarga qiziqish hosil qilinadi.

MATEMATIK TOPISHMOQLAR

Bir daraxtda o'n ikki butoq,
Uch yuz oltmish besh yaproq.
Yaproqlarning bir yog'i qora,
Bir yog'i oq. (yil, oy, kun, kecha, kunduz)
O'ynar uchta qiz bola ,
Go'yo ochilgan lola.
Do'stlari kelishdi beshta,
Ayt ular bo'ldi nechta? (8ta)
Oppaq tovuq don cho'qir,
Suv ichadi qorasi .
Necha tovuq bo'ladi,
Qo'shilganda olasi . (3ta)
Kelishardi izlab buloq,
Bir echki-yu ikkiuloq.
Ularda bor necha qulqoq,
Qancha oyoq hamda tuyuoq. (3x2 3x4 3x8)

Ko'm-ko'k archa ostiga qurdik belanchak,
Belanchakda uchmoqqa turar navbatda .
Sakkiz malla tulki-yu, beshta bo'richa,
Yetti ayiq bolasi , bir juft quyoncha
Aytinglar-chi bolalar, hammasi nechta? (8+5+7+2 =22)

O'ktam titdi o'n uch cho'rtan,
Alisher ham to'rtta sazan.
Ulug'bek tutdi ikki laqqa,
Nechta baliq chiqdi qirg'oqqa ? (13+4+2 = 19)

Ozingizni sinab ko'ring

1-savol. Quydagi sonlarni yoza olasizmi ?

- 39899, 10040 sonlaridan bitta ortiq.
- 80000, 100000, 9999 sonlaridan bitta kam.
- 38600 dan 100 ta kam.
- 7484 dan 1000 ta kam.
- Eng kichik besh xonali son.
- 87323 sonida nechta yuzlik bor?

2-savol. 100305 soni nechta raqamdan tuzilgan (3ta

raqamdan - 1, 0 , 3, 5)

3-savol. Qandaydir ikki sonning ko'paytmasi ulardan biriga teng bo'lishi mumkinmi ? ($1 \times 1 = 1$ $1 \times 0 = 0$)

Qanday ikki sonning bo'linmasi ulardan biriga teng?

Qanday ikki sonning yig'indisi ularning har biriga teng ? ($0 + 0 = 0$)

4-misol. 720 ning uchdan biri necha ?

5-misol. 137895 va 137985 ni taqqoslang.

6-misol. Tomoni 40 m bo'lgan futbol maydoninig yuzi qancha bo'ladi ? Perimetri - chi ?

7-misol. Eng kichik to'rt xonali sonni eng kichik ikki xonali songa ko'paytiring .($1000 \times 10 = 10000$)

8-misol. Teskari yozilganda o'zgarmaydigan to'rt xonali son yozing (1001, 2112, 5665)

9-misol. Yarim metr necha dm ?

10-misol. Akasi 12 yosh 7 oylik. U singlisidan 3 yosh 5 oy katta bo'lsa, singlisi neha yoshda? (4 yosh 2 oy)

Ifoda tuzish va hisoblashga doir mashqlar.

1-mashq. 21 va 301 sonlarining ko'paytmasini 168 ga orttiring

2-mashq. 6ta yuz , 2ta o'n , 9ta bir va 4ta yuz , 9ta o'ndan iborat sonni yozing.

3-mashq. 1645,2190,1959,199,304 sonlarida nechta yuz bor ?

4-mashq. 14020 ni 107 ga orttiring .

5-mashq. 804 sonini yarmini toping.

6-mashq. Erkin kunning $\frac{1}{3}$ qismini uxlaydi. Erkin necha soat uxlaydi.

7-mashq. 100101 va 3 hamda 1002 va 2 sonlari bo'linmasining yig'indisini toping.

8-mashq. Kvadratning perimetri 280 sm . Uning tomoni nimaga teng .

9-mashq. 2 va 6 raqamlaridan foydalanib uchta uch xonali son yozing va o'sib borish tartibida joylashtiring

10-mashq. Qanday ikki xonali sonni 17 ga bo'lganda qoldiqda 2 hosil bo'ladi.

MANTIQIY TOPSHIRIQLAR

1. Maktabga 1-smenada o'qiydigan o'quvchi yo'lda 1-smenadagi 2ta o'rtog'i bilan uchrashib qoldi. Hammasi bo'lib maktabga nechta o'quvchi ketyapti? (1 ta)
2. 7 ta sham yoqishgandi, 2 tasi o'chib qoldi. Nechta sham qoldi? (2 ta)
3. Yo'lkada 6 ta chumchuq bor edi. Ularning yoniga yana 8 tasi uchib keldi. Shu payt paydo bo'lgan mushuk ulardan 1tasini ushlab oldi. Nechta chumchuq qoldi? (Hammasi uchdi)
4. Yerdamas yurish ishim
Daraxtdir mening jismim
Shoxiga qo'shib bir dum
Shunda jismim bilarsiz
O'ynab xursand bo'larsiz. (shaxmat)
5. Egri-bugri qop-qora
Qator qilib tuzilgan
Zanjir bo'lib uzilgan
Tug'ilganda tili yo'q
Lekin so'zlashga chechan. (alifbo)
6. Juda ham mittidir o'zi
Sog'liqni ko'zlar lo'zi
Siz-bizga xizmat etar
Ishlasa ozib ketar. (sovun)
7. Ko'p yillar yashar o'zi
Sira yumilmas ko'zi
Tong otar, bo'lar kech
O'z joyidan jilmas hech. (tandir)
8. Nimani o'ng qo'l bilan ushslash mumkin, lekin chap qo'l bilan ushslash mumkin emas?
(chap qo'l tirsagi)

“7 ”

7 raqamiga ega bo’lish uchun matematik amallarni e’tiborga olgan holda bo’sh kataklarni to’ldiring.

$$\boxed{} - \boxed{} = \boxed{}$$

⋮ + -

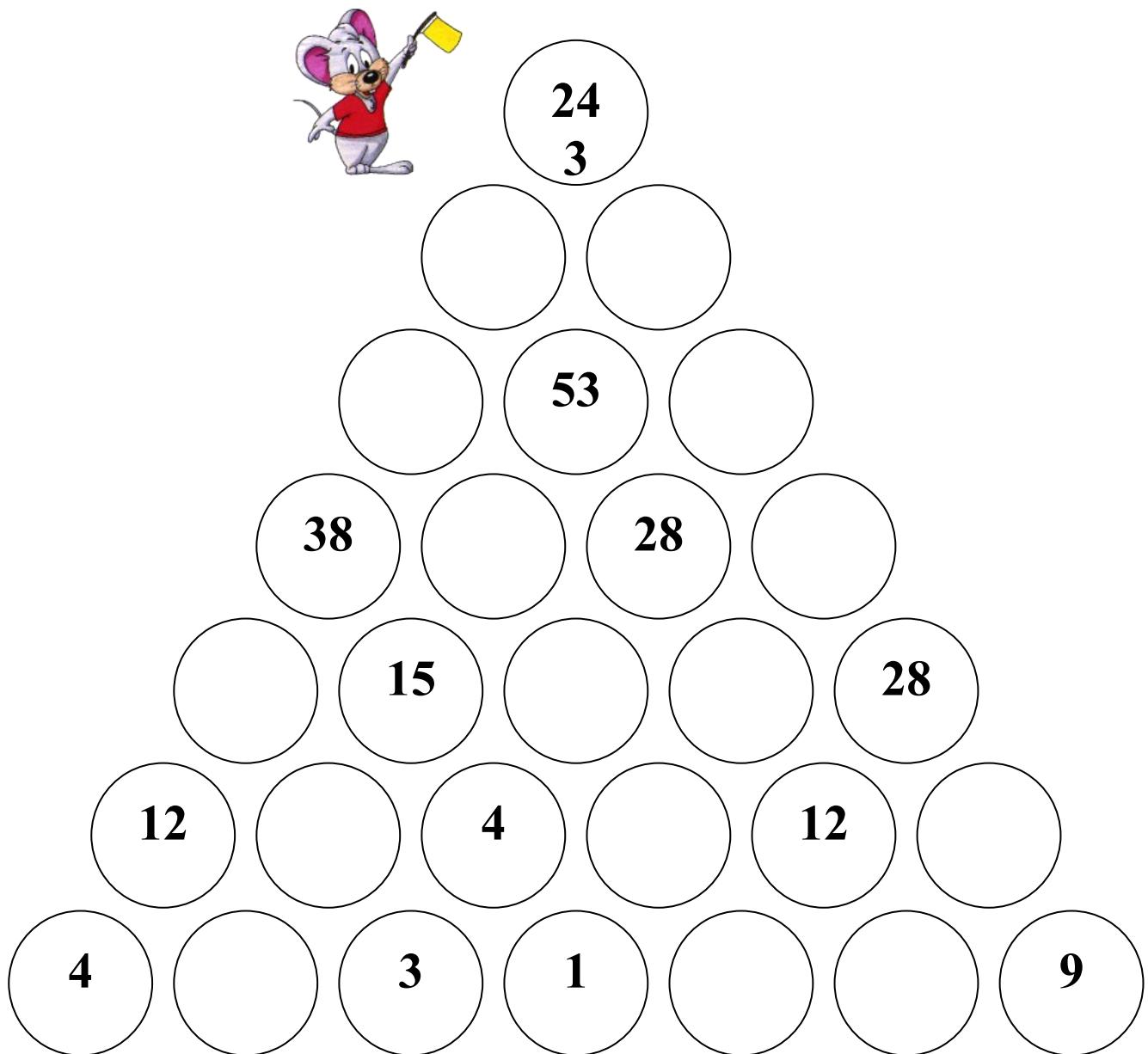
$$\boxed{} \times \boxed{} = \boxed{}$$

= = =

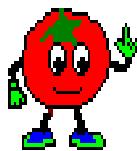
$$\boxed{} + \boxed{} = \boxed{7}$$

“Sonlar piramidasi”

Piramidaning pastki qismidagi sonlar yig'indi shaklida ko'payib boradi. Tepa qismida esa aksincha, sonlarning ayirmasi bajarilib, sonlar kamayib boradi.

1 dan 9 gacha bo'lgan sonlarni shunday joylashtiringki,
natijada to'g'ri matematik amallar hosil bo'lsin .

$$\boxed{} : \boxed{} \times 2 = \boxed{6}$$

$$- \quad \boxed{} \quad \times \quad \boxed{8} \quad + \quad \boxed{} = \boxed{37}$$

$$\boxed{1} + \boxed{} - \boxed{} \times \boxed{} = \boxed{36}$$

= = =

$$\boxed{4} \quad \boxed{17} \quad \boxed{1}$$

QIZIQARLI SAVOLLAR

1. Nima uchun inson orqasiga qaraydi? (Chunki uning boshining orqasida ko'zлari yo'q)
2. Nima yengilroq : 100kg temir yoki 100kg paxta ? (ikkovi teng)
3. Yilda eng kalta oy qaysi ? (May - chunki 3ta harfdan iborat)
4. Qanday taroq bilqn sochingni tarolmaysan? (Xo'rozning tojisi bilan)
5. 3ta tayoqchadan, sindirmasdan, 4ta qilish mumkinmi? (tayoqchalardan 4 sonini yasang)
6. Ovqat qilishdan oldin qozonga nima tashlanadi? (nazar)
7. Mushuk nimaga yuguradi ? (chunki ucholmaydi)
8. Xo'roz o'zini qush deb aytoladimi ? (yo'q: chunki gapirolmaydi)
9. Och qoringa nechta tuxum yeish mumkin? (bitta,chunki birichi tuxumdan keyin och qoringa bo'lmaydi)
10. Qayerda suv tik turadi ? (Butilkada, stakanda)
11. Qaysi yil atigi bir kun bo'ladi? (Yangi yil)
12. Qanday idishdan ovqatlanishmaydi? (Bo'sh)
13. Nima uchun sigir yotadi ? (chunki o'tirolmaydi)
14. Mashina ketayotganda qaysi g'ildiragi aylanmaydi? (zapas g'ildiragi)
15. Yumgan ko'zlar bilan nima ko'rish mumkin? (tush)

DAM OLISH DAQIQASI

Dam olish daqiqalarida o'yin tarzida og'zaki topshiriqlar aytib, dars samaradorligini oshirish mumkin. Shu tariqa o'quvchilar charchog'i tarqaladi, diqqati to'planadi, ish qobiliyati faollashadi.

1. Kulrang g'ozlar uchdilar
Ko'lmakchaga qo'ndilar
U yon, bu yon qarashib
Yana uchib ketdilar 1, 2, 3...
2. O'ng qo'limda besh barmoq
Chap qo'limda besh barmoq
Ikkalasi esh barmoq
Har birining nomi bor
O'z o'rnida joyi bor
Boshmaldoq, boshbarmoq
O'rta terak, xo'jaterak
Kenja buva
Hammasi bo'lib
O'n barmoq. (chapak chalinadi)

Mundarija

Kirish	3
Didaktik o‘yinlar va ularning ahamiyati.....	6
"Jim" o‘yini	8
"Bilmasvoyning xatolari" o‘yini	8
"Kim epchil" o‘yini	8
"Zukkolar" o‘yini	9
"Bu qaysi shakl ?" o‘yini	9
"Kosmos bahodiri kim?"o‘yini.....	10
"Mohir hisobchi"o‘yini	10
“Olma terish” o‘yini.....	10
"Sonli vagonchalar" o‘yini.....	11
"Tez yurar poyezd" o‘yini.....	11
"Kopto'k" o‘yini.....	12
Matematik topishmoqlar	13
Mantiqiy topshiriqlar	15
Qiziqarli savollar	19
Dam olish daqiqasi	19